

Θεόφιλος, Γ. Σεφέρης

Γιώργος Σεφέρης

Θεόφιλος

Μια φορά κι έναν καιρό, καθώς λένε, ένας φούρναρης παράγγειλε σ' ένα φτωχό ζωγράφο να τονε ζωγραφίσει την ώρα που φούρνιζε ψωμιά. Ο ζωγράφος άρχισε να δουλεύει, και όταν καταπιάστηκε να εικονίσει το φουρνιστήρι, αντί να το φτιάξει οριζόντιο, σύμφωνα με την προοπτική, το έφτιαξε κάθετο, δείχνοντας όλο του το πλάτος· έπειτα, με τον ίδιο τρόπο, ζωγράφησε πάνω στο φουρνιστήρι κι ένα καρβέλι. Πέρασε ένας έξυπνος άνθρωπος και του είπε: «Το ψωμί, έτσι που το 'βαλες, θα πέσει». Ο ζωγράφος αποκρίθηκε, χωρίς να σηκώσει το κεφάλι: «Έννοια σου· μόνο τα αληθινά ψωμιά πέφτουν· τα ζωγραφισμένα στέκονται- όλα πρέπει να φαίνονται στη ζωγραφιά!»

Το παραμύθι αυτό μου θυμίζει έναν πολύ μεγάλο τεχνίτη, που επειδή ακριβώς «όλα πρέπει να φαίνονται στη ζωγραφιά», ιστορίζοντας την άποψη του Τολέδου, έβγαλε από τη μέση, με το δικαίωμα της τέχνης του, το νοσοκομείο του Δον Χουάν Ταβέρα και το τοποθέτησε σ' ένα χάρτη. Ο μεγάλος τεχνίτης, το ξέρετε, είναι ο Κρητικός Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, και ο ζωγράφος του παραμυθιού είναι ο Μυτιληνιός Θεόφιλος Γ. Χατζημιχαήλ, «άλλοτε οπλαρχηγός και θυροφύλαξ εν Σμύρνη».

Η παραβολή μου δεν είναι ασέβεια. Γιατί ή μεγάλη διάκριση δεν είναι, ανάμεσα στους πολύ μεγάλους και στους μικρότερους τεχνίτες, που ξεκινά τις περισσότερες φορές από μια εγκυκλοπαιδική ή μια τουριστική διάθεση, αλλά ανάμεσα σ' εκείνους που έφεραν έστω και μια σταγόνα λάδι στο φάρο της τέχνης, και σ' εκείνους που η ύπαρξή τους είναι για την τέχνη αδιάφορη. Το πρώτο ζήτημα δεν είναι ποιος είναι μεγάλος και ποιος είναι μικρός, αλλά ποιος κρατάει την τέχνη ζωντανή. Ένας από τους ελάχιστους ανθρώπους που βλέπω σα μια πηγή ζωής για τη σύγχρονη ζωγραφική μας είναι ο Θεόφιλος. Τα ψωμιά του δεν έπεσαν στέκονται, για να μεταχειριστώ τα δικά του τα λόγια· στέκονται και θρέφουν.

Ο Θεόφιλος μας έδωσε ένα καινούργιο μάτι· έπλυνε την δράση μας όπως αυγάξει ο ουρανός, και τα σπία, και το κόκκινο χρώμα, και το παραμικρό φυλλαράκι των θάμνων, ύστερα από την κάθαρση ενός απόβροχου· κάτι από αυτόν τον παλμό της δροσιάς. Μπορεί να μην είναι δεξιοτέχνης, μπορεί η αμάθειά του σε τέτοια πράγματα να είναι μεγάλη. Όμως αυτό το τόσο σπάνιο, το ακατόρθωτο πριν απ' αυτόν για το ελληνικό τοπίο: μια στιγμή χρώματος και αέρα,

σταματημένη εκεί μ' όλη την εσωτερική ζωντάνια της και την ακτινοβολία της κίνησής της· αυτό τον ποιητικό ρυθμό — πώς να τον πω αλλιώς — που συνδέει τα ασύνδετα, συγκρατεί τα σκορπισμένα και ανασταίνει τα φθαρτά· αυτή την ανθρώπινη ανάσα που έμεινε σ' ένα ρωμαλέο δέντρο, σ' ένα κρυμμένο άνθος ή στο χορό μιας φορεσιάς· αυτά τα πράγματα που τ' αποζητούσαμε τόσο πολύ, γιατί μας έλειψαν τόσο πολύ· αυτή τη χάρη μας έδωσε ο Θεόφιλος [...] ένα παραμύθι. [...]

Γιώργος Σεφέρης, Θεόφιλος, Δοκιμές

Ασκήσεις

1. Τι μας έδωσε ο Θεόφιλος με τη ζωγραφική του, σύμφωνα με την κριτική του Σεφέρη;
2. Τι παρατηρείτε σχετικά με τη γλώσσα και το ύφος του κειμένου;
3. Ο Σεφέρης αρχίζει το κείμενό του για τον ζωγράφο Θεόφιλο με ένα «παραμύθι».
 - Ποια εντύπωση σας προκάλεσε το παραμύθι;
 - Ποιος είναι ο συμβολισμός του παραμυθιού και τι νομίζετε ότι εξυπηρετεί στη συγκεκριμένη περίπτωση;
4. Πλοηγηθείτε στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση (<https://www.sansimera.gr/biographies/166>), παρατηρήστε με προσοχή τα έργα του Θεόφιλου και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:
 - Ποια θέματα επιλέγει κυρίως να ιστορήσει ο Θεόφιλος και γιατί, κατά τη γνώμη σας;
 - Συχνά ο Θεόφιλος συνηθίζει να βάζει λεζάντες στα έργα του. Πώς το εξηγείτε; Παρατηρήστε και σχολιάστε μερικές από αυτές. Τι έχετε να πείτε για τη γλώσσα που χρησιμοποιεί και για την ορθογραφία;
 - Ποια στοιχεία περισσότερο παραδοσιακά και ποια πιο μοντέρνα μπορείτε να διακρίνετε στη ζωγραφική του;
 - Συμφωνείτε με την άποψη ότι η ζωγραφική του Θεόφιλου θυμίζει παιδική ζωγραφική; Επιχειρηματολογήστε ανάλογα.
5. Ο Θεόφιλος είναι ένας λαϊκός ζωγράφος που θεωρείται ότι ανήκει στους ναΐφ καλλιτέχνες. Πρόκειται κυρίως για λαϊκούς καλλιτέχνες, χωρίς ειδικές γνώσεις, αυτοδίδακτους, που η τέχνη τους, με ακαδημαϊκά κριτήρια, είναι απλοϊκή και αδέξια και θυμίζει ορισμένες φορές την τέχνη των παιδιών ή των πρωτογόνων. Να ερευνήσετε αυτό το είδος της τέχνης.
 - Να ασχοληθείτε με τη σημασία του όρου ναΐφ ή πριμιτίφ, ανατρέχοντας σε λεξικά. Να βρείτε συνώνυμα και αντώνυμα στην ελληνική, [Γλωσσικές ασκήσεις, Ε. Λέξεις από ξένες γλώσσες στην Ελληνική σ. 145 κ.ε.](#)
 - Συζητήστε αν ο όρος ναΐφ έχει αρνητική ή θετική σημασία στην περίπτωση που χαρακτηρίζει έναν καλλιτέχνη και στην περίπτωση που αναφέρεται απλώς σε ένα άτομο.
 - Να συγκεντρώσετε πίνακες ζωγραφικής που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, να επιλέξετε αυτούς που προτιμάτε και να τους παρουσιάσετε με τα σχόλιά σας στην ολομέλεια, βλ. και [Έκθεση Β΄ λυκείου, σ. 188.](#)

ΥΦΟΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-ΚΡΙΤΙΚΗ
ΕΡΓΟΥ ΤΕΧΝΗΣ

6. Ερευνητική εργασία: Με αφορμή τον Θεόφιλο, να ερευνήσετε το θέμα του αυτοδίδακτου ζωγράφου/ καλλιτέχνη. Προσπαθήστε να βρείτε παραδείγματα καλλιτεχνών που διέπρεψαν, χωρίς να φοιτήσουν σε ανάλογο εκπαιδευτικό ίδρυμα, π.χ. σε Σχολή Καλών Τεχνών. Κάθε ομάδα μπορεί να επιλέξει έναν καλλιτέχνη που την ενδιαφέρει και να παρουσιάσει τη ζωή και το έργο του με το κατάλληλο λογισμικό, βλ. και ['Εκφραση-Έκθεση Β' λυκείου, σ. 73 κ.ε.](#) Η εργασία της ομάδας μπορεί να λάβει υπόψη ερωτήματα όπως: Πώς κατάφερε ο καλλιτέχνης, χωρίς ειδική εκπαίδευση, να «μάθει» την τέχνη που άσκησε; Πώς έγινε γνωστός;
- Στη συζήτηση των αποτελεσμάτων να εστιάσετε στα εξής: Ποια συμπεράσματα προκύπτουν από την έρευνα των επί μέρους παραδειγμάτων; Πού στηρίζεται ένας αυτοδίδακτος καλλιτέχνης; Τι μπορεί να προσφέρει η εκπαίδευση σε ένα άτομο που θέλει να γίνει καλλιτέχνης;

